

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на доц. д-р **ТАТЯНА ТРИФОНОВА ТОМОВА** на тема

„Българският път в социалната политика“

за присъждане на научна степен **“доктор на науките”** по професионално направление **3.3. Политически науки (Политология – Публични и социални политики)**.

От професор д-р Петя Любомирова Кабакчиева, СУ „Св. Кл.Охридски“, Катедра Социология, ФФ, ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата“, назначена за член на журито със заповед № РД-38-297/17.07.2020 г. на Ректора на Софийския университет, проф. дфн Анастас Герджиков на основание чл. 4 от Закона за развитие на Академичния състав в Република България и решение на ФС на ФФ, Протокол №17/07.07.2020 г.

1. Общо представяне на дисертационния труд. Приноси.

Обикновено началото на становища и рецензии е с най-скупната, но необходима част, засягаща формални характеристики на дисертационния труд. Текстът е 328 стр., включва три глави, библиографията е впечатляваща, особено публикациите на чужди езици, при това от текста ясно личи, че тази литература не е просто включена в библиографията, а внимателно четена. Представените научни публикации по темата на дисертационния труд са повече от достатъчни, в реномирани научни издания, и са свидетелство за професионалния престиж на доцент Томова сред своите колеги. Така че от формална гл.т. всички необходими изисквания за „голям“ дисертационен труд са налице.

По-важно, разбира се, е съдържанието на дисертационния труд. Няма да се спирам на спецификата на трите глави, а ще ги коментирам през подхода, който се следва, защото той е несъмнено достойнство на дисертацията.

Няма нужда да се обосновава значимостта на изследвания проблем – оформянето на модела на социалната политика в България през т.нар. „преход“, тъй като тази значимост е мотивирана много добре от доц. Томова. Както тя отбелязва, от една страна този проблем е постоянно актуален и сякаш непрекъснато обсъждан, но както дисертацията убедително доказва – по същество не са налице алтернативни дебати на приетия в края на 90те г. на миналия век пазарно ориентиран модел на социална политика, нещо повече, освен алтернативност, няма дълбочина в обсъжданията. Обикновено публикациите в областта на социалната политика

представят различни социални политики от гл. т. на конкретни належащи проблеми и съществуващите и възможните им конкретни решения.

Предлаганият труд категорично се различава от такъв тип текстове. Той, както и заглавието показва, има много амбициозна цел – да представи българският *модел* на социална политика, изкристализирал по време на прехода и търси отговори на следните въпроси: „Каква е социалната политика в България?“, „Защо тя е такава, каквато е?“ и „Възможна ли е нейната промяна?“ (с. 7). Изследователският подход, използван за отговора на тези въпроси, аз определям като главно достойнство на дисертационния труд, което напълно заслужено покрива изискванията за голям докторат.

Какво имам предвид?

Доцент Томова прилага многофакторен, многомерен, сравнителен – в исторически /времеви в терминологията на доцент Томова/ план, и в пространствена /териториална/ перспектива, подход за обяснение на причините за налагане на точно този модел на социална политика в България, като отчита и трансфера на познание и политики, случайните фактори, както и зависимостта от вече наложения модел, в категорията на “зависимост от пътя“. При това е направен опит да се следят както актьорите в този процес, така възпроизводството/промяната на реферативните рамки в социалната политика, намиращи израз и на институционално ниво. Това изследване / не анализ, както изрично отбелязва доцент Томова/ е изключително амбициозно начинание, по силите на малцина, предполагащо голяма ерудиция, смелост, задълбочен ум, който не се задоволява с емпирични обяснения и повърхностни анализи на парче. Доцент Томова проследява как става възможен „българският път в социалната политика“ и породеният от него модел, разполагайки го в общите исторически и специфични пространствени траектории на разгръщането на социалната политика в глобален мащаб. Така тя, в известен смисъл небрежно, без самопоказване, преодолява характерния, уви, за доста български изследвания, методологически национализъм, и полага българския модел като специфична разновидност на световната сцена. Считам, че дисертацията е един чудесен пример за сериозно социологическо изследване /с извинение към политологията и публичното управление/ на генезиса и спецификата на социалната политика в т.нар. „преход“ в България от гл.т. на един широк исторически и пространствен контекст. Не познавам подобно изследване в България, считам, че това е адекватният подход за разбиране не само на социалната политика, публичните политики, политиката в България, а въобще *за разбиране на случващото се в България.*

И няма как да не подчертая използването на този подход като едно много сериозно постижение в анализа на социалните процеси – по света и у нас.

Този подход дава възможност да се обяснят някои характеристики на социалната политика в България, които изглеждат несъвместими. Например мотивираната, много интересна теза, че „българската социална политика едновременно не противоречи, но и не съответства на европейската социален модел“ /с.281/, сама по себе си научен принос; но и всички несъответствия, мотивирани в дисертацията и изброени на с. 310.

Ще отбележа някои от интересните изводи, до които този подход води, и които отчитам също като приноси.

Тезата за „зависимост от пътя“ и дифузия на политики. Обикновено зависимостта от пътя се обвързва с по-дълъг исторически път, в случая обаче доц. Томова твърди, че пътят е предопределен не от историческото наследство на държавния социализъм, а от приемането на определена западна парадигма на ориентираната към пазара социална политика; т.е. „зависимостта от пътя“ на социалната политика в последните 20 г. не е исторически обусловена, а е резултат от дифузията на модели на политики и трансфера на знание в края на 90те г. на миналия век. Предпоставка за това е и недостатъчната експертиза на българските участници в налагането на модела. Тази теза доказва значимостта на трансфера на знание и политики в съвременния свят, по конкретно в областта на социалната политика в България, вписва се в не особено популярната у нас парадигма на „преплетените модерности“и аз я отчитам като принос.

Друга много интересна теза е, която определено е оригинален научен принос, е, че един от проблемите на прехода като цяло и в частност на социалната политика, са постоянно възпроизвеждащите се политически стратегии на прехода за „търсене на вина“, които блокират конструктивни решения, както и сериозни дебати за прилаганите политики. Това е и един от факторите за постоянното възпроизвеждане на приетия в края на 90те г. на 20 в. пазарно ориентиран модел на социална политика.

Разграничението между съдържание и процес на социалните политики е съществен методологически принос, който дава големи възможности за сериозен емпиричен анализ на правенето на социални политики от гл. т. както на взаимодействието на различни социални актьори, така и на генезиса, сблъсъка и преплитането на предлаганите от тях идеи.

Предлаганият труд е теоретичен, но точно сериозните обяснения, които той дава на случилото се/случващото се в България, могат да отворят „заклучения“ модел на

социална политика в България и да дадат шанс за предлагане на нови политики. В този смисъл той е предпоставка за бъдещи научно-приложни и приложни приноси.

Има още други тези, които могат да се посочат като приноси, някои са изброени в автореферата, но мисля, че написаното от тук е повече от достатъчно, за да се убедят читателите, че пред тях е сериозен научен труд, който напълно покрива изискванията за „голям“ докторат. Авторефератът напълно отговаря на тезите, защитени в дисертационния труд.

2. Въпроси и бележки

Авторката изрично отбелязва инструменталния подход, който използва, и който би могъл да се отчете като принос. Аз лично съм скептична към този подход, това не е критика, а лично мнение. Не виждам как социалната политика ще се дефинира като инструмент на публичната власт за постигане като колективни цели и за структуриране на обществото / с.19/, моделите на социална политика се определят през реферативната им рамка; и същевременно да се твърди, че политиките се дефинират „чрез това какво може да се постигне с тях, за какво те служат, а не какви обществени цели постигат или на какви ценности отговарят (с. 38), и че „инструментите, с които властта си служи са независими от нейната политическа природа“ /с.41/. Считам, че резултатът, малко или много, е обусловен от целите. Така че съм скептична и към тезата, че „политиките не са демократични или тоталитарни. Те са ефективни или не, справедливи или не и т.н...“/с.40/. Нацистският тоталитарен режим вероятно полага като социална политика концентрационните лагери, в които лозунгът е „Работата те прави свободен“ – специфичен инструмент за решаване на проблема с трудовата заетост, подобни са и Сталиновите концлагери. Мисля, че примерите за конвергенция, които авторката дава, са за по-късните етапи на държавния социализъм, който бих определила по-скоро като авторитарен, а не като тоталитарен режим.

Когато се използва понятието за интернационализация – с. 246 и следващата, считам, че става дума по-скоро за глобализация.

Мисля също, че от по-обстойното представяне на българския случай, точно през методологическата призма на проследяване на случващото се през удачния методологически инструмент „процес и съдържание“ на социалната политика, работата би спечелила още повече, както и от анализа на повече книги от български автори – има доста повече от цитираните. Но вероятно това ще остане за втория том от бъдеща публикация по темата. За бъдеща публикация работата трябва да се редактира по-

внимателно от гл.т. на по-прецизно цитиране, посочване на конкретните периоди, точно изписване на български на имената на някои автори / с.55, с. 225/, но това са бързо оправими неща.

3. Заключение

Считам, че е пределно ясно от написаното дотук, че гласувам положително за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Политология – Публични и социални политики) на доцент д-р Татяна Трифонова Томова.

10.09.2020.

Проф. д-р Петя Кабакчиева